

Fimmtudaginn 21. nóvember 1996.

Nr. 278/1995.

Fiskanes hf.

(Björgvin Þorsteinsson hrl.)

gegn

Íslenska ríkinu

(Guðrún Margrét Árnadóttir hrl.)

Stjórnvaldsákvörðun. Upptaka ólöglegs sjávarafla.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason og Arnljótur Björnsson og Jónatan Þórmundsson prófessor.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 16. ágúst 1995. Hann krefst þess, að úrskurður sjávarútvegsráðuneytisins frá 24. júlí 1991 í málinu nr. 54/1991 verði felldur úr gildi og stefnda verði gert að greiða áfrýjanda 2.196.040 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt vaxtalögum nr. 25/1987 frá 31. október 1991 til greiðsludags. Einnig krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst aðallega staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann lækkunar á kröfum áfrýjanda og að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti verði látinn niður falla.

I.

Sjávarútvegsráðuneytið veitti áfrýjanda á grundvelli laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990 leyfi til þess að veiða árið 1990 90.000 kg af rækju og 369.000 kg af þorski auk annarra fisktegunda. Leyfi þessi voru bundin við skipið Gauk, GK 660, og gefin út til handa áfrýjanda, sem var eigandi og útgerðarmaður skipsins.

Svo sem fram kemur í héraðsdómi, tók Niðursuðuverksmiðjan hf. skipið á leigu hjá áfrýjanda, og var leigutími frá 20. maí til 10. september 1990. Í leigusamningi var svofellt ákvæði um aflamark, sem rakið er í héraðsdómi: „Enn fremur skuldbindur leigutaki sig til þess að sjá alfarið um að útvega og yfirfæra til Gauks, GK-660, allar veiðiheimildir, sem leigutaki notar í bolfiski, svo og það, sem veitt verður umfram úthlutað aflamark í rækju.“

Eftir samningnum skyldi leigugjald til áfrýjanda miðast við hrá-

efnisverð afla skipsins á leigutímanum. Skyldi leigugjald nema 13% af hráefnisverði, og auk þess skyldu 6% af verðinu renna í váttryggingarsjóð eftir lögum nr. 17/1976 um greiðslu váttryggingariðgjalda fiskiskipa, svo og 7% í stofnfjárssjóð samkvæmt lögum nr. 93/1986 um Stofnfjárssjóð fiskiskipa. Enn fremur var í samningnum kveðið á um tiltekið lágmark leigugjalds.

Samkvæmt lögum nr. 3/1988, sem í gildi voru, þegar atvik málsins gerðust, var heimilt að færa aflamark milli fiskiskipa með skilyrðum, sem greind voru í lögnum. Nýtti áfrýjandi sér þessa lagaheimild á fiskveiðiárinu 1990 bæði með því að færa aflamark frá skipinu og til þess. Voru þessar tilfærslur áfrýjanda gerðar 22. maí, 27. ágúst, 10. og 11. september og 31. desember 1990. Leigutaki færði á hinn bóginn hvorki aflamark til né frá skipinu á leigutímanum, að því er séð verður. Hinn 22. maí 1990 færði áfrýjandi 60.910 kg af aflaheimild vegna þorsks af skipinu. Leiddi það til þess, að í lok mánaðarins taldist þorskaflí skipsins frá áramótum um 500 kg meiri en heimilt var að veiða samkvæmt veiðileyfi fyrir árið 1990. Hins vegar var veiðiheimild áfrýjanda vegna rækju, allt að 90.000 kg, óskert í upphafi leigutímans. Í lok leigutímans var staða aflaheimilda vegna þorsks ÷ 6.449 kg og rækju ÷ 55.436 kg. Af hálfu áfrýjanda var þessi staða bætt með því að færa aflaheimildir til skipsins við lok leigutímans og einnig í árslok 1990. Í lok veiðitímabilsins 31. desember 1990 reiknaðist umframaflí skipsins af botnfiski í þorskígildum 5.509 kg, en umframaflí af rækju 24.696 kg.

Úrskurður sá, sem mál þetta er risið af, var kveðinn upp af sjávarútvegsráðuneytinu 24. júlí 1991 og varðar þennan umframafla. Í úrskurðinum segir, að hann sé birtur Dagbjarti Einarssyni fyrir hönd áfrýjanda, en Dagbjartur mun þá hafa verið framkvæmdastjóri og í stjórn áfrýjanda. Í úrskurðinum segir og, að samkvæmt kvótaskýrslum liggi fyrir, að afli Gauks, GK 660, hafi farið fram úr leyfilegu aflamarki. Er efni úrskurðarins rakið nánar í III. kafla hér á eftir.

II.

Áfrýjandi heldur því fram, að úrskurður þessi sé ólögmætur, og styður þá staðhæfingu í fyrsta lagi þeim rökum, að áfrýjandi hafi ekki verið útgerðarmaður skipsins á leigutímanum og hvorki verið seljandi né kaupandi aflans. Skorti lagaheimild til að skylda áfrýj-

anda til þess að greiða andvirði hins ólögmæta afla, þar sem hvergi sé heimilað í lögum að beina slíkri kröfu að skipseiganda.

Í lögum nr. 32/1976 um upptöku ólöglegs sjávarafla er ekki sérstaklega kveðið á um, hverja beita megi upptöku og því úrræði að innheimta andvirði upptekins afla samkvæmt 2. mgr. 3. gr. laganna. Telur áfrýjandi, að einungis sé heimilt að grípa til úrræða þessara gagnvart seljanda og kaupanda hins ólöglega afla. Því til stuðnings bendir áfrýjandi á, að í 3. mgr. 3. gr. laganna segi, að jafnan skuli gefa hlutaðeigandi kaupendum og seljendum meints ólöglegs sjávarafla kost á að gera grein fyrir máli sínu. Einnig bendir áfrýjandi á 4. gr. laganna, en þar segir, að ákvörðun ráðuneytis um upptöku afla megi vísa til meðferðar sakadóms, en ekki fresti það innheimtu andvirðis aflans „hjá kaupendum eða seljendum“ hans, eftir því sem við eigi hverju sinni.

Það er ekki skilyrði upptöku ólöglegs afla samkvæmt lögum nr. 32/1976, að þolandi upptöku hafi gerst sekur um afbrot í tengslum við veiði, sölu eða aðra ráðstöfun afla. Er berum orðum tekið fram í 2. gr. laganna, að upptaka sé óháð því, hvort um refsiverðan verkn- að hafi verið að ræða. Verður að leggja til grundvallar, að lögin séu á því reist, að eigandi skips eða útgerðarmaður skuli ekki fremur en kaupendur eða seljendur afla öðlast rétt til ágóða af afla, sem fenginn er í andstöðu við réttarreglur um hámark aflaheimildir.

Fyrrgreind veiðileyfi voru, svo sem áður segir, veitt áfrýjanda og einskorðuð við skip hans, Gauk, GK 660. Áfrýjandi leigði skipið Niðursuðuverksmiðjunni hf. hluta af veiðitímabilinu, sem var almanaksárið 1990. Samkvæmt leigusamningi skyldi leigugjald greitt áfrýjanda vikulega. Áfrýjandi átti meðal annars af þeirri ástæðu að hafa allgóða aðstöðu til að fylgjast með framvindu veiða leigutaka og því, hvort hann stæði við þá samningsskyldu að leggja til nauðsynlegar aflaheimildir fyrir skipið, eftir því sem leið á leigutímann. Fram er komið, að áfrýjanda var fullljóst eigi síðar en í október 1990, að veitt hafði verið umfram veiðiheimildir, svo og, að hann reyndi ásamt framkvæmdastjóra leigutaka að útvega veiðiheimildir, er koma skyldu að minnsta kosti að einhverju leyti í stað þess, sem veitt hafði verið fram yfir leyfilegt aflamark.

Þegar litið er til þess, sem að framan er rakið, svo og þess, að báðir aðilar leigusamningsins hagnýttu aflaheimildir skipsins og

höfðu hag af því, að afli þess yrði sem mestur á leigutímanum, en leigan miðaðist við verðmæti fengins afla, verður að telja eðlilegt, að áfrýjandi beri áhættu af því, að veitt var umfram leyfilegan hámarksafli á veiðitímabilinu. Er því hafnað þeim rökum áfrýjanda, að lög nr. 32/1976 feli ekki í sér næga lagaheimild til þess að beita upptökuúrræðum gagnvart áfrýjanda. Í máli þessu er réttarstaða leigutaka ekki til úrlausnar né heldur lögskipti hans og áfrýjanda.

Ákvæði 3. mgr. 3. gr. og 4. gr. laganna, sem áður var vísað til og varða kaupendur og seljendur afla, þykja ekki hafa áhrif á þessa niðurstöðu. Kemur þar í fyrsta lagi til, að í málinu er hvorki deilt um, hverjir hafi keypt eða selt afla Gauks, GK 660, né hve mikill hinn ólögmæti afli var. Í öðru lagi er á það að líta, að lagaákvæði þessi voru sett, þegar í gildi voru fiskveiðireglur, er voru verulega frábrugðnar reglum þeim, sem settar voru með lögum nr. 3/1988.

III.

Áfrýjandi styður dómkröfur sínar einnig við, að hinn umdeildi úrskurður sjávarútvegsráðuneytisins hafi aðra annmarka, einkum þá, að hann sé ekki nægilega rökstuddur, en ýtarlega þurfi að rökstyðja úrskurði, sem séu íþyngjandi og feli í sér refsikennd viðurlög.

Í héraðsdómi er getið bréfs, sem sjávarútvegsráðuneytið sendi áfrýjanda 19. febrúar 1991, þar sem segir, að afli Gauks, GK 660, árið 1990 sé umfram kvóta (aflamark) í þorskígildum og rækju. Er nánar greint í bréfi þessu, hve mikill umframaflinn sé. Bréfinu fylgdi nákvæmt sundurliðað yfirlit um stöðu kvóta skipsins 1990. Í lok bréfsins var áfrýjanda veittur frestur til 28. febrúar 1991 til að koma á framfæri skriflegum athugasemdum og tekið fram, að ella mætti búast við, að upptökuúrskurður yrði reistur á fyrirliggjandi gögnum. Áfrýjandi sinnti ekki þeirri ábendingu og gerði engar skriflegar athugasemdir.

Eins og segir í I. kafla hér að framan, var úrskurðurinn kveðinn upp 24. júlí 1991. Í honum kemur skýrt og greinilega fram, að upptaka beinist að afla, sem fenginn var með veiðum umfram leyfilegt aflamark. Segir þar, að aflinn skuli sæta upptöku samkvæmt lögum nr. 32/1976, sbr. 18. gr. laga nr. 3/1988. Þótt ekki sé vitnað til 2. tölul. 1. gr. laga nr. 32/1976, verður ekki um villst, að úrskurðurinn beinist að afla, sem ólögmætur telst samkvæmt þeim lið. Verður því ekki

talið skipta máli, að ekki var berum orðum vísað til síðastgreinds lagaákvæðis.

Enn fremur greinir úrskurðurinn frá áðurgreindu magni hins ólöglega afla í árslok 1990 og að ráðuneytið hafi samkvæmt 2. mgr. 3. gr. laga nr. 32/1976 ákveðið meðalverð til upptöku, 40 krónur á kg vegna þorskígilda og 80 krónur á kg vegna rækju. Loks segir, að andvirði afla til upptöku sé samkvæmt þessu 2.196.040 krónur. Eru ákvæði úrskurðarins um þessi atriði ljós. Ber áfrýjandi hvorki brígdur á, að afli skipsins hafi farið fram úr leyfilegum hámarksafla, né hve mikill umframaflinn hafi verið. Áfrýjandi andmælir ekki heldur ákvörðun ráðuneytisins um, hvert skuli teljast vera andvirði aflans.

Í munnlegum málflutningi fyrir Hæstarétti var því hreyft af hálfu áfrýjanda, að á úrskurðinum væri sá annmarki, að aðeins væri vitnað til 3. gr. reglugerðar nr. 585/1989 um stjórn botnfisksveiða 1990, sem varðar þorsk og fleiri fisktegundir, en ekki 3. gr. reglugerðar nr. 586/1989 um veiðar á úthafsrækju 1990. Báðar þessar reglugerðir eru settar samkvæmt lögum nr. 3/1988, sem getið er í úrskurði ráðuneytisins. Ekki verður séð, að málsástæða þessi hafi áður verið borin fram, og kemur hún því ekki til álita við úrlausn málsins.

Samkvæmt þessu verður að telja, að rökstuðningur ráðuneytisins sé fullnægjandi. Áfrýjandi hefur ekki heldur leitt haldbær rök að staðhæfingum um, að meðferð ráðuneytisins á máli hans hafi eftir uppkvaðningu úrskurðarins verið áfátt. Er því ekki unnt að fallast á dómkröfur áfrýjanda.

Samkvæmt þessu verður niðurstaða héraðsdóms staðfest og áfrýjandi dæmdur til að greiða stefnda 100.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Fiskanes hf., greiði stefnda, íslenska ríkinu, 100.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 17. maí 1995.

1. Mál þetta var höfðað með stefnu, birtri 19. október 1994. Það var dómtekið 24. f. m.

Stefnandi er Fiskanes hf., kt. 451165-01119, Hafnargötu 17-19, Grindavík.

Stefndi er íslenska ríkið (Porsteinn Pálsson sjávarútvegsráðherra, kt. 291047-4679, Háteigsvegi 46, Reykjavík, f. h. þess).

Dómkröfur stefnanda eru þær, að úrskurður sjávarútvegsráðuneytis frá 24. júlí 1991 í málinu nr. 54/1991 verði felldur úr gildi og að stefnda verði gert að greiða sér 2.196.040 krónur með hæstu lögleyfðu dráttarvöxtum samkvæmt 10., sbr. 12. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, frá 31. október 1991 til greiðsludags auk málskostnaðar að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og að sér verði tildæmdur málskostnaður úr hendi hans að mati réttarins. Til vara er þess krafist, að kröfur stefnanda verði stórlega lækkaðar og málskostnaður í því tilviki látinn niður falla.

2. Með samningi, dags. 15. maí 1990, leigði stefnandi Niðursuðuverk-smiðjunni hf. vélskip sitt, Gauk, GK-660, sem er 181 rúmlest að stærð, til veiða frá Ísafirði. Leigutíminn hófst 21. maí 1990 og var óákveðinn, en honum lauk 10. september s. á. Leigugjald var ákveðið sem hlutfall af hráfnisverði skipsins á leigutíma, en þó eigi lægra en jafnvirði 4.650 kg af rækju, 376.650 krónur, hverja 30 daga leigutímans og hlutfallslega. Skyldi það greitt vikulega. Þá var svofellt ákvæði í samningnum: „Enn fremur skuldbindur leigutaki sig til þess að sjá einn um að útvega og yfirfæra til Gauks, GK-660, allar veiðiheimildir, sem leigutaki notar í bolfiski, svo og það, sem veitt verður umfram úthlutað aflamark í rækju.“

Í greinargerð stefnda segir: „Frá upphafi kvótakerfis hefur veiði umfram leyfilegt aflamark skips innan viðkomandi árs leitt til þess, að andvirði umframafra hefur verið gert upptækt. Árið 1990 giltu um þetta efni ákvæði laga nr. 32/1976 um upptöku á ólöglegum sjávarafra, sbr. 2. tl. 1. gr. þeirra laga og ákvæði 2. mgr. 18. gr. laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990. Í ársbyrjun 1990 var mb. Gauki, GK-660, úthlutað botnfisksleyfi með aflamarki í þorski, ýsu, ufsa, karfa og grálúðu, sbr. 5. gr. laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988 til 1990. Enn fremur var skipinu úthlutað rækjuveiðileyfi og síldveiðileyfi með aflamarki í þeim tegundum. Voru þessar veiðiheimildir skipsins sendar stefnanda, sem var eigandi og útgerðaraðili skipsins.“

Hinn 22. maí 1990 flutti stefnandi aflaheimildir í þorski og ufsa af skipinu yfir á önnur skip, og 27. ágúst s. á. flutti hann aflaheimildir í karfa af því og einnig ýsu 31. desember. Haustið 1990 fékk stefnandi óformlega viðvörun frá sjávarútvegsráðuneyti um, að skipið hefði veitt umfram heimildir af þorski og rækju. Í stefnu er greint frá því, að vegna þessa hafi framkvæmdastjóri stefnanda haft samband við starfsmann ráðuneytisins, Björn Jónsson, og hafi ráðuneytismönnum verið fullkunnugt um, að stefnandi var ekki út-

gerðaraðili skipsins, heldur Niðursuðuverksmiðjan hf. Það hafi einnig komið fram í opinberum gögnum eins og viktarskýrslum til Fiskifélags Íslands. Þá hafi fyrirsvarsmenn stefnanda krafist þess af fyrirsvarsmönnum Niðursuðuverksmiðjunnar hf., að aflaheimildir yrðu yfirfærðar á skipið, og fengið um það loforð, sem hafi ekki verið efnd, eins og síðar hafi komið í ljós. Loforðum leigutakans hafi verið treyst, og starfsmenn ráðuneytisins eru sagðir hafa verið látnir vita, að það væri hans að útvega veiðiheimildir á skipið. Dagana 10. og 11. september 1990 flutti stefnandi aflaheimildir í þorski, rækju og grálúðu yfir á skipið. Enn fremur flutti stefnandi aflaheimildir í rækju, þorski, ufsa og karfa yfir á skipið 31. desember, og þrír aðrir útgerðaraðilar fluttu aflaheimildir í rækju á það sama dag.

Með bréfi sjávarútvegsráðuneytisins, dags. 19. febrúar 1991, var stefnanda sent yfirlit yfir aflastöðu mb. Gauks, GK-660. Kom þar fram, að afli umfram úthlutaðan kvóta nam 5509 kg í þorskígildum talið og 30.696 kg í rækju. Var veittur frestur til 28. s. m. til að koma á framfæri skriflegum atugasemdum, ef þörf væri talin leiðréttinga, ella mætti búast við, að upptökuúrskurður yrði byggður á fyrirleggjandi gögnum. Engar skriflegar atugasemdir voru sendar. Í stefnu segir hins vegar, að haft hafi verið samband við ráðuneytið og því haldið fram, að hótunin beindist að röngum aðila, og hafi fyrirsvarsmenn stefnanda verið í viðræðum við starfsmenn ráðuneytisins fram eftir sumri 1991 vegna þessa.

Í málinu liggja frammi viktarskýrslur, sem sendar voru Fiskifélagi Íslands fyrir skipið á umræddu leigutímabili. Þar er Niðursuðuverksmiðjan hf. tilgreind sem útgerðaraðili sem og fiskkaupandi.

Hinn 24. júlí 1991 var í sjávarútvegsráðuneytinu kveðinn upp úrskurður um upptöku afla mb. Gauks, GK-660, umfram leyfilegt aflamark árið 1990, samtals 5509 kg talið í þorskígildum og 24.696 kg af rækju. Úrskurðað var, að andvirði hins ólöglega afla, 2.196.040 krónur, skyldi renna til fiskirannsóknna, vísindarannsóknna og vísindalegs eftirlits með fiskveiðum eftir nánari ákvörðun sjávarútvegsráðuneytisins. Í úrskurðinum er vitnað til reglugerðar nr. 249/1988, 3. gr. reglugerðar nr. 585/1989 um stjórn botnfisksveiða 1990 og laga nr. 32/1976 um upptöku ólöglegs sjávaraflla, sbr. 18. gr. laga nr. 3/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990. Eigandi/útgerðaraðili fiskiskipsins er sagður vera stefnandi máls þessa, og var úrskurðurinn birtur Dagbjarti Einarssyni, framkvæmdastjóra hans. Kærufrestur til sjávarútvegsráðuneytisins var 30 dagar frá dagsetningu úrskurðarins, og skyldi skriflegum athugasemdum, ef einhverjar væru, komið á framfæri innan þess tíma. Það var gert með bréfi stefnanda, dags. 29. júlí 1991. Segir þar: „... Eins og þú veist, er í þessu tilviki verið að hengja bakara fyrir smið. Leigutaki bátsins marg-

sagði mér, að af þessu máli skyldi ég engar áhyggjur hafa, enda væri þetta alfarið hans mál, en ég átti kannski að vita betur í ljósi fyrri reynslu af okkar viðskiptum. Mér finnst þetta ósanngjarnt, ekki síst í ljósi þess, að við áttum nægan þorskkvóta og höfðum alla burði til þess að verða okkur úti um rækjukvóta.“ Í svarbréfi ráðuneytisins, dags. 17. september 1991, segir, að það hljóti að vera á ábyrgð útgerðaraðila að fylgjast með, að afli fiskiskips fari ekki yfir leyfilegt aflamark hverju sinni, og geti hann ekki borið fyrir sig, að um misskilning/mistök hafi verið að ræða milli aðila varðandi kvótaskýrslur eða flutning aflaheimilda. Ekki séu fyrir hendi efnislegar ástæður, er réttlæti breytingu á úrskurðinum, og standi hann því óraskaður. Hinn 7. október 1991 barst stefnanda síðan yfirlit ráðuneytisins yfir skuldastöðuna, og var tilkynnt, að yrði ekki greitt fyrir lok mánaðarins yrðu reiknaðir dráttarvextir á skuldina frá 1. s. m. Greiðsla var innt af hendi 31. október 1991. Í stefnu segir, að margsinnis hafi verið reynt að fá úrskurðinum breytt. Fyrirsvarsmenn stefnanda hafi þá leitað ásjár hjá LÍÚ og lögfræðingur samtakanna reynt án árangurs að fá endurgreiðslu.

3. Stefnandi reisir kröfur sínar á því, að úrskurður sjávarútvegsráðuneytisins hafi verið ólögmætur. Hann hafi beinst að röngum aðila, þar sem stefnandi hafi ekki verið útgerðaraðili skipsins og hvorki seljandi né kaupandi afla. Niðursuðuverksmiðjan hf. hafi verið útgerðaraðili skipsins jafnframt því að vera kaupandi aflans. Stefnandi telur, að lagaheimildir hafi skort til þess, að hann sem eigandi skips yrði úrskurðaður til greiðslu andvirðis hins ólögmæta afla. Einungis sé heimilað að beina slíkum úrskurðum að seljanda og kaupanda ólöglegs afla, sbr. 3. mgr. 3. gr. og 4. gr. laga nr. 32/1976. Stefnandi telur, að stefndi (sjávarútvegsráðuneytið) hafi ekki gætt ákvæða 3. mgr. 3. gr. laga nr. 32/1976, þar sem kveðið sé á um, að ráðuneytið skuli jafnan gefa seljendum og kaupendum ætlaðs ólöglegs sjávarafla kost á að gera grein fyrir máli sínu. Þá telur stefnandi, að rökstuðning skorti í úrskurðinn, en ýtarlega þurfi að rökstyðja slíka úrskurði, sem séu íþyngjandi og feli í sér refsikennd viðurlög. Stefnandi hafi verið til neyddur að greiða samkvæmt úrskurðinum, þar sem hann hafi átt yfir höfði sér sviptingu veiðiheimilda og fjárnám. Með vísun til meginreglna kröfuréttar um endurheimtu ofgreidds fjár beri að dæma stefnda til endurgreiðslu þeirrar fjárhæðar, sem innt var af hendi.

Stefndi kveður það ekki felast í ákvæði 3. mgr. 3. gr. laga nr. 32/1976, að ávallt sé skylt að leita álits kaupanda og seljanda afla, þar segi aðeins: „jafnan skal“. Stefndi vísar til þess, að með þeim hætti, sem upplýsinga var aflað, hafi réttur þess, sem úrskurður beindist að, verið tryggður, hvort sem litið sé til ólögmætis afla, magns hans eða andvirðis. Áður en úrskurður

hafi gengið, hafi stefnandi fengið nákvæmt yfirlit yfir stöðu skipsins, sem engar athugasemdir hafi verið gerðar við. Rökstuðningur í úrskurði hafi verið fullnægjandi að lögum og engar athugasemdir gerðar af hálfu stefnanda að því leyti, hvorki áður en úrskurðurinn var upp kveðinn né við kærumeðferð. Stefndi kveður ekki vera unnt að fallast á, að ólöglegt hafi verið að beina upptöku ólöglegs afla að stefnanda. Stefnandi hafi verið útgerðaraðili skipsins megnið af árinu, þar á meðal í ársbyrjun og árslok, og hafi ráðstafað aflaheimildum þrátt fyrir leigusamninginn. Af hálfu hans hafi ekki þrátt fyrir rikulega fresti verið lagðar fyrir ráðuneytið neinar þær upplýsingar eða gögn, sem leitt gætu til þess, að unnt væri að beina úrskurði um upptöku afla umfram aflahámark að öðrum aðila á þeim tíma, er málið var þar til meðferðar. Samkvæmt leigusamningnum hafi stefnandi notið ágóða af hinum ólögmæta afla, og sé í ljósi þess vandséð, að hann eigi rétt á endurgreiðslu á þeim grundvelli, að ólögmætt hafi verið að beina upptöku að honum. Loks reisir stefndi kröfur sínar á fyrirvaralausri greiðslu stefnanda og aðgerðaleysi. Þá er dráttarvaxtakröfu stefnanda sérstaklega mótmælt.

4. Dagbjartur Einarsson, framkvæmdastjóri og stjórnarmaður stefnanda, kvaðst fyrir dómi hafa komið að málinu, eftir að sjávarútvegsráðuneytið hafði fellt úrskurð sinn. Hann hafi farið í ráðuneytið og talað við Björn Jónsson og Jón B. Jónasson og haldið því fram, að um ósanngirni væri að ræða, þar sem stefnandi hefði ekki gert skipið út. Eftir endanlega ákvörðun ráðuneytisins kvaðst hann hafa gefist upp, en síðar hafi verið hvatt til þess, að stefnandi leitaði réttar síns.

Vitnið Ottó Hafliðason, skrifstofustjóri stefnanda, kvað Björn Jónsson hafa hringt til sín í október 1990 og tilkynnt, að veitt hefði verið umfram heimildir. Þótt Birni hafi verið kunnugt um, að það hafi átt að lagfærast af leigutaka, hafi ekki verið farið fram á að fá samninginn sendan. Hann kvað mótmæli vegna upptökuúrskurðarins hafa takmarkast við það, að stefndi hefði ekki verið útgerðaraðili skipsins, en varðandi aflastöðuna hafi verið færður kvóti á skipið rétt fyrir áramót til að minnka skaðann sem mest. Hann kvað síðan hafa verið greitt, svo að skipið yrði ekki svipt veiðiheimildum og komist yrði hjá vaxtavíðurlögum. Talið hafi verið, að unnt yrði að sækja greiðsluna til Niðursuðuverksmiðjunnar hf., en hún hafi orðið gjaldþrota sumarið 1992 og kröfunni verið lýst í búið. Hann kvað stefnanda hafa gert mb. Gauk út til veiða fyrri hluta árs 1990 og á síldveiðar um haustið, þegar skipið kom frá Ísafirði eftir rækjuveiðarnar.

Þá báru vætti Jón B. Jónasson, skrifstofustjóri í sjávarútvegsráðuneytinu, og Björn Jónsson, sem var yfirveiðieftirlitsmaður í þjónustu ráðuneytisins á

þeim tíma, sem hér um ræðir, og hafði með höndum allt, sem laut að færslum á aflamarki og aflahlutdeild milli skipa. Kom eftirfarandi fram um eftirlit árið 1990 með því, að ekki væri veitt umfram heimildir, og aðgerðir af því tilefni: Sérstakt veiðileyfi var veitt útgerðarmanni sem eiganda skips fyrir hverja fisktegund, og að honum beindust tilkynningar og aðrar aðgerðir ráðuneytisins. Skip stefnanda, mb. Gaukur, var ekki stöðvað, enda átti það ekki við, eftir að það hafði hafið síldveiðar með leyfi til þeirra veiða. Útgerðarmaður (eigandi) skips, sem hefði fengið veiðileyfi, hafi mánaðarlega sent ráðuneytinu skýrslur um afla skipsins eða borið ábyrgð á, að það væri gert, þótt hann hefði falið það öðrum, en kaupandi afla hafi sent Fiskifélagi Íslands vigtarskýrslur (ráðstöfunarskýrslur). Ráðuneytið hafi í árslok fengið tölvu-„útteyrlur“ um niðurstöður síðarnefndra skýrslna. Aðilum gafst kostur á að laga stöðu innan fiskveiðiárs með flutningi kvóta, en staðan í árslok var síðan könnuð. Björn Jónsson kvað það hafa legið ljóst fyrir þegar haustið 1990, eftir því sem Dagbjartur Einarsson hafi sagt, að Niðursuðuverksmiðjan hf. ætti að útvega kvóta, en ekki muna, hvort það var vegna leigu. Jón B. Jónasson kvaðst einhvern tíma hafa heyrt talað um, að misbrestur hefði orðið á, að einhver aðili flytti afla til umrædds skips, en kvað sér ekki fyrir úrskurðinn hafa verið kunnugt um annan útgerðaraðila en stefnda. Vitnin báru, að ekki hefði verið óskað eftir því, að ráðuneytinu yrði sendur leigusamningur vegna skipsins.

5. Lög nr. 32/1976, sbr. 18. gr. laga nr. 31/1988 um stjórn fiskveiða 1988-1990, kveða á um upptöku ólöglegs sjávarafla, sem m. a. (2. tl. 1. gr.) er umfram ákveðinn hámarksafla, sem bátum er settur. Ákvörðun sjávarútvegsráðuneytisins skal tekin með skriflegum úrskurði. Samkvæmt reglugerð nr. 249/1988, sem er sett með stoð í lögum nr. 32/1976, skal úrskurður vera rökstuddur og studdur upplýsingum ríkismats sjávarafurða og veiðieftirlitsmanna ráðuneytisins og öðrum tiltækum sönnunargögnum. Í reglugerðinni segir, að ráðuneytið geti innheimt andvirði upptöku hjá seljanda eða kaupanda, eftir því sem við eigi hverju sinni, og því er heimilt að svipta viðkomandi skip heimild til veiða í tiltekinn tíma vegna vanskila á andvirði ólöglegs sjávarafla.

Eins og að framan greinir, er málsóknin reist á þessum atriðum: að úrskurður sjávarútvegsráðuneytisins hafi beinst að röngum aðila, að ráðuneytið hafi ekki gætt ákvæðis 3. mgr. i. f. 3. gr. laga nr. 32/1976: „Ráðuneytið skal jafnan gefa hlutaðeigandi kaupendum og seljendum meints ólöglegs sjávarafla kost á að gera grein fyrir máli sínu.“ – og að rökstuðning skorti í úrskurðinn.

Leigusamningi um mb. Gauk var aldrei framvísað við sjávarútvegsráðu-

neytið, en eftir uppkvaðningu úrskurðar og fram að því, að endanleg ákvörðun eða endurskoðun ráðuneytisins á úrskurðinum lá fyrir, hélt framkvæmdastjóri því fram við starfsmenn ráðuneytisins, að um ósanngirni væri að ræða, þar sem stefnandi hefði ekki gert skipið út. Stefnandi gerði skipið út til veiða mestan hluta árs 1990 og bæði fyrir og eftir umrætt leigutímabil. Öll veiðileyfi voru gefin út til hans, og að honum var beint viðvörunum og öðrum tilkynningum ráðuneytisins. Leigugreiðslur til stefnanda miðuðust við aflaverðmæti, og leigusamningurinn stóð því eigi í vegi, að stefnandi ráðstafaði aflaheimildum skipsins. Vegna millifærslu stefnanda af skipinu á leigutímanum reyndist botnfisksaflí umfram heimildir í árslok. Af framangreindu leiðir, að telja verður, að úrskurði sjávarútvegsráðuneytisins hafi réttilega verið beint að stefnanda.

Í 3. gr. laga nr. 32/1976 er kveðið á um úrlausn þess, hvort um ólöglegan sjávarafla sé að ræða og þá í hve miklum mæli og hvert sé andvirði hans. Segir þannig í 1. mgr., að leiki vafi á um magn ólöglegs sjávarafla, sé heimilt að áætla það eftir fram komnum gögnum. Ber að skýra áður tilvitnað ákvæði 3. mgr. í ljósi þessa. Til grundvallar þykir bera að leggja, að orðið „jafnan“ merki hér „að jafnaði“. Á engu stigi málsins hefur ágreiningur lotið að því, að um ólöglegan afla hafi verið að ræða, magn hans eða andvirði. Var því ekki efni til, að gefinn væri kostur á útskýringum á misræmi um þau atriði.

Í úrskurðinum var tilgreindur ólöglegur afli og verðmæti hans og vitnað til lagaheimilda. Eins og að öðru leyti háttar til um málsatvik, þykir úrskurðurinn hafa verið nægilega rökstuddur.

Samkvæmt þessu er niðurstaða málsins sú, að sýkna ber stefnda af kröfum stefnanda. Dæma ber stefnanda til að greiða stefnda málskostnað, sem ákveðst 280.000 krónur.

Sigurður Hallur Stefánsson héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Stefndi, íslenska ríkið, er sýknaður af kröfum stefnanda, Fiskanes hf.

Stefnandi greiði stefnda 280.000 krónur í málskostnað.